

1/2024 ● časopis o průmyslu a ekologii

Průmyslová ekologie

Petr Havelka:

**Kupovat vodu v plastu
není objektivně udržitelné
jednání**

Kupovat vodu v plastu není objektivně udržitelné jednání

Od května loňského roku se mezi odpadáři o málo čem mluví tolik, jako o zálohovém systému na PET lahve a plechovky. Po letech, kdy Ministerstvo životního prostředí povinné zálohování odmítalo, po nastoupení současného ministra do funkce, obrátilo a začalo zálohy prosazovat. Jenomže řada odborníků, odpadařů i vedení mnoha měst a obcí se postavila proti zavedení tohoto systému. Jedním z nich je i Petr Havelka, výkonný ředitel České asociace odpadového hospodářství.

Česká asociace odpadového hospodářství (ČAOH) přes 25 let sdružuje podnikatelské subjekty v oblastech využívání, odstraňování, svozu, sběru a recyklace odpadů. Právě s jejím ředitelem, Petrem Havelkou, jsme mluvili nejenom o povinném zálohování, ale i o recyklačních cílech nebo o české a evropské odpadové legislativě.

Jak vy, potažmo ČAOH, vidíte recyklační cíle ve všech oblastech hlavních komodit? Jsou příliš ambiciózní nebo jsme na dobré cestě k tomu, abychom jich dosáhli?

Pokud se bavíme o recyklačních cílech pro obaly a jednotlivé obalové materiály, které se stanovují pro rok 2030, myslím, že jsou ambiciozní, ale při správném nastavení systému je lze splnit. Stejně tak si myslím, že lze splnit recyklační cíle pro komunální odpady. Splnitelné to je, ale zároveň si nesmíme zavírat cesty k jejich splnění příliš komplikovanou legislativou. Legislativou, která stále častěji honí na jednom poli až moc velký počet zajíců. A kdo někdy honil zajíce, tak ví, že se dají chytat jen postupně, jeden po druhém, nikoli najednou.

Česká republika zatím vždy splnila cíle k obalovým odpadům, které se po nás chtěly a byli jsme v tom zároveň mezi nejlepšími v celé EU. I sama Evropská komise v červnu

2023 ve svém auditu sdělila, že ČR je mezi devíti nejlepšími státy v EU, co se reálnosti splnění cílů k roku 2025 týká.

V poslední době se však bohužel díky úzkým byznysovým zájmům na evropské i národní úrovni s cíli u některých hodnotných komodit tak trochu žongluje. Není výjimkou, když se cíle stanovují záměrně v horizontu třeba dvou let, aby jejich splnění nebylo možné zajistit systematicky a evolučně, ale pouze jedinou, v Bruselu dohodnutou cestou. Zde hovořím o cílech sběru a o uměle prosazovaném povinném zálohování. To v pořádku není a oběhové hospodářství jako celek na to jednoznačně doplatí.

Pokud nám v Evropě jde o skutečně funkční oběhové hospodářství, nepotřebujeme speciální systémy sběru (DRS) pro pouhé dvě nejhodnotnější komodity (PET a plechovky), ale synergické systémy, které budou schopné na vysoké úrovni vytřídit jakékoli obalové materiály. Nemá smysl zavádět několik paralelních systémů sběru, které dělají v podstatě to samé, jen za dvojnásobek. Je to drahé. Odborníci moc dobře vědí, že zálohy jsou vlastně nejdražší možný systém a jejich náklady jsou násobné, oproti dalším možnostem. Náklady vždy platí lidé. Je to jako jezdit v taxíku, to jsou zálohy, anebo jezdit v MHD, to je synergický systém separace v obcích.

Efektivní je využít stávající infrastrukturu pro všechny komunální odpady, tu ještě intenzifikovat a klidně přidat i doplňkovou motivaci ve formě například třídění s využitím QR kódů, pokud se to ukáže z hlediska cílů potřebné.

„To v pořádku není a oběhové hospodářství jako celek na to jednoznačně doplatí.“

Třídění s využitím QR kódů je mnohonásobně levnější a moderní. V 21. století bychom opravdu neměli nutit lidi nosit odpady zpět do obchodů s potravinami. To je jednoduše pravěké řešení a jak jsem říkal, extrémně drahé.

Jak významná bude recyklace chemická oproti mechanické?

Od začátku říkám, že chemická recyklace zde jistě má své místo a hodnotím pozitivně její aktivní rozvoj v posledních letech a přípravu některých projektů. Její výhodou je, že kvalitu druhotných materiálů vrací na začátek, na úroveň primárních materiálů, protože se jedná o stejné chemické procesy, jako při úpravě ropy a výrobě plastů z ní.

Nevýhodou může být vyšší energetická a ekonomická náročnost oproti recyklaci mechanické, ale oba způsoby si určitě v dalším období na trhu najdou své místo a společně

přispějí k plnění legislativních cílů recyklace. Trh a budoucí legislativní podmínky samy určí, pro které způsoby využití bude vhodnější recyklace mechanická a pro které recyklace chemická.

Každopádně součtem možností využití odpadů, které nám oba způsoby dávají, získáváme významně širší prostor pro udržitelné nakládání s odpady, resp. materiály. Chemická recyklace samozřejmě může být některými vnímána také jako určitá konkurence energetického využití. V úvahu to může přicházet například u některých typů odpadů, jako výmětů z třídění plastů. Ale to ukáže až samotné konkurenční prostředí v době, kdy tyto technologie zde budou stát.

Tento rok se dle našich informací dočká legislativních úprav recyklace vysloužilých elektrozařízení. Jak by z vašeho pohledu, respektive z pohledu asociace, měla legislativa vypadat?

Ano, novelizace zákona o výrobcích s ukončenou životností se skutečně očekává. Je nutná s ohledem na nové evropské nařízení o bateriích, a to z důvodu, že stát musí dát do souladu současnou národní povinnost a nové nařízení, které má přednost. Odborníci a lidé z praxe zároveň navrhuji určité úpravy nového zákona i s ohledem na zkušenosti z praxe.

Podle našeho názoru je tento zákon z velké části vyhovující. I přesto existuje několik částí, jejichž novelizace by plnění cílů z tohoto zákona viditelně zefektivnila. Kde jeho kvalita kulhá, je část, kde ani samo MŽP a antimonopolní úřad nedokázaly nakonec v Poslanecké sněmovně prosadit účinné znění řešící možný střet zájmů, nebo přesněji skutečný zákaz vertikální integrace v oblasti sběru a zpracování komodit řešených tímto zákonem v rámci kolektivního plnění.

Pro tuto oblast se vžilo pracovní označení „čínská zeď“. Řada evropských států má takovou zeď jako klíčový princip fungování jejich systému. Realitou je, že na základě zkušeností z praxe narostl počet subjektů, které se nyní přesvědčily, že původní přísné znění, navrhované ze strany MŽP, mělo být prosazeno. Bohužel však nebylo. Jde to ale opravit.

Dalšími věcmi k řešení je vymahatelnost stanovených povinností, řešení freeridingu, nebo technické body, týkající se výše příspěvků apod. Správné by bylo, aby byly tyto odborné agendy řešeny a diskutovány v odborných pracovních skupinách, kde by se dalo kvalitně definovat efektivní a funkční paragrafové znění, a to za přítomnosti všech dotčených. Je nutné, aby se legislativa připravovala transparentně. Uvidíme, jak se to tentokrát vyvine. Jsem přesvědčen, že zástupci odborné veřejnosti z této oblasti budou umět ve společné debatě definovat efektivní znění, které zvýší možnost dosažení legislativních cílů v dané oblasti.

Evropský parlament a Rada dosáhly prozatímní dohody nad revizí pravidel pro obaly a obalové odpady. Jak nové obalové nařízení hodnotíte?

Toto nařízení nehodnotím příliš pozitivně. Myslím, že pokud skutečně bude schváleno, což ještě není jisté, přinese řadu vážných problémů jak segmentu průmyslu, služeb, ale bohužel i životnímu prostředí samotnému. Z laického pohledu nám mohou zjednodušeně prezentované politické cíle, které nařízení hájí, připadat pozitivní, ale v tomto případě bude podle mého názoru platit rčení, že ďábel je skryt v detailu. Nikoli náhodou se množství evropských profesních organizací proti různým částem tohoto nařízení silně kriticky vymezilo.

Některé evropské průmyslové segmenty dokonce připravují žaloby na legislativní proces, nezákonnost konkrétních povinností, rozpor se základním právem EU apod. Jednu ze žalob zpracovává světová právní kancelář Dentons.

Na mě osobně podivný legislativní proces tohoto nařízení a příběhy kolem něj působily jako velký otazník, o co tu vlastně jde. Účelovost nastavení některých částí, resp. některých komodit, je evidentní a s odborností ani s životním prostředím to nemá bohužel nic společného. Řeknu to na příkladu: pokud chtělo nařízení řešit skutečné oběhové hospodářství u obalů, pak nechápu, proč stanovilo vysoké cíle sběru jen u dvou komodit (PET a plechovky). U komodit, které se nejlépe využívají a nejlépe sbírají. Zde souhlasím s postojem Francie, která požadovala vysoké cíle sběru pro všechny typy obalů a volnost pro státy, jakými cestami těchto cílů dosáhnou. To by měl být přeci základní princip. Francie jednoznačně odmítla povinné zálohování, protože je nevýhodné pro lidi. Kritický postoj má i řada dalších evropských států.

Nařízení uměle vytváří budoucí byznys pro nápojový průmysl a pro výrobce zálohovacích automatů. Kdo věří, že je to náhodou, je šťastný člověk. Já vnímám tuto skutečnost jako alarmující. Vnímám to jako ostudu legislativního procesu. Doplatí na to lidé, obce a stávající synergické systémy separace všech odpadů. Doplatí na to i recyklace komodit v komunálních odpadech. Státy, které mají zavedené povinné zálohování PET lahví a plechovek, mají dle Eurostatu většinou horší výsledky v celkové recyklaci komunálních odpadů, než státy s rozvinutým systémem separace všech komunálních odpadů, jako např. Belgie nebo Česká republika. Je to evidentní, jen to vybraní politici nechtějí vidět.

O zálohování a o argumentech pro a proti němu toho bylo napsáno hodně. Zajímalo by nás ale, zda a jak je možné zabránit snaze prosadit novelu obalového zákona, která má zálohování zavést?

Odpovědnost je na politicích. Je to o odvaze všech článků legislativního procesu a o tom, zda se bude mluvit pravda, anebo ne. Ne náhodou MŽP posledních 14 let jednoznačně odmítalo povinné zálohování a zároveň prosazova-

lo další rozvoj obecních systémů separace. Ne náhodou Poslanecká sněmovna velkou většinou odmítla lobbistický návrh nápojářského průmyslu na zavedení povinných záloh v roce 2020. Ne náhodou drtivá většina odborníků říká, že to je slepá ulička a extrémně drahý systém. A ne náhodou MŽP v rámci této novely obalového zákona trhlo rekord v počtu kritických připomínkových míst, které se jednoznačně postavily proti návrhu MŽP.

Jak uvedla Hospodářská komora, tato věc by neměla být předmětem plytkého politického handlu, ale měla by být posouzena odborně a s co největším důrazem na vyváže-

nost aspektů ekonomické efektivity, sociálních aspektů a aspektů environmentálních.

V demokratické společnosti nemá ministr právo rozhodnout, zda zálohy budou nebo ne. Nemůže říci: „Už to není o tom, zda ano či ne, ale jak.“ O tom rozhoduje parlament, nikoli jedna osoba. A vzhledem k tomu, že poslední rok jsem v této věci jezdil po celé ČR, tak vím, že skutečně zcela zásadní většina obcí a měst povinné zálohování s vrácením odpadů zpět do obchodů s potravinami odmítá.

Ve Francii to bylo podobné. Průzkum obcí a měst v ČR rovněž ukázal, že i většina občanů povinné zálohování odmítá, když má relevantní informace, tedy například, že se nejedná o opakovaně použitelné obaly, které by se vypláchly a zase naplnily.

Žádný z nově zálohovaných obalů se nevypláchne ani nenaplní. Je to zcela něco jiného, než známe u skleněných lahví od piva. Vláda nemá zavedení povinného zálohování v programovém prohlášení, nezavázala se k tomu. Zálohování jednorázových obalů v obchodech v zálohovacích automatech je velmi silně tlačeno jen úzkou skupinou osob. Proto věřím, že parlament v této věci nepůjde proti zájmu občanů, ani proti zájmu obcí a měst.

Nakonec, parlament už jednou v této věci jednoznačně rozhodl a zastal se jak obcí, tak zájmů lidí. V tomto volebním období gesční výbor pro Životní prostředí již také odhlasoval (6.12.2023), že budoucí řešení má být takové, aby nevyjímalo komodity s pozitivní hodnotou z obecních systémů separace.

K zálohování mám ještě jednu podstatnou úvahu, na kterou je nutné nezapomínat a kterou aktivně sdělují i ekologické organizace například ve Francii, či jinde v Evropě. Kupovat vodu v plastu přeci objektivně není udržitelné jednání. Není to správné jednání ve vztahu k ekologickým dopadům. Dá se to také shrnout pod heslo: „Produktem balené vody je plast, nikoli voda“. A to je velmi špatný princip, na který si lidé bohužel zvykli díky obrovskému marketingu nápojových firem, které nám vlastně prodávají cukr ve vodě a v plastu za velmi vysokou cenu.

PET lahev se za posledních 60 let stala symbolem plastového znečištění planety. Právě kolem plastového obalu jsou mnohonásobně větší dopady na ŽP, než ze samotné vody, a je úplně jedno, jestli s obsahem rPET nebo bez. Dopady na životní prostředí jsou tak či onak v součtu velké. Výroba tohoto obalu (klidně z rPET) a celá logistika zatěžuje životní prostředí násobně více, ve srovnání s tím, že vše se dělá jen pro 1,5 litru vody a v případě limonád ještě cca 40 kosťtek cukru na lahev. Pro vodu, která se vypije za půl dne.

Od MŽP bych čekal spíše osvětu ve smyslu, aby lidé pili kohoutkovou vodu, jak to doporučovali i předchozí ministři životního prostředí. Ale nikoli již několikaměsíční adoraci systému povinných záloh na jednorázové plastové obaly pro prodej pitné vody, či rozpuštěného cukru.

Povinné zálohování mělo být pro ty méně přemýšlivé takové marketingové vykoupení z problému s plastovým

znečištěním planety. Má vlastně obhájit prodej vody v jednorázovém plastu. Udělat jej zelenější. Ale v realu je to jednoznačně negativní princip z hlediska životního prostředí, stačí se nad tím jen zamyslet, protože žádná lahev, ani plechovka se nevypláchne ani nenaplní. Vždy se vyrobí znovu, stojí to logistiku, stojí to energii a hodně. Je to opět jen marketing na zmatení lidí.

Jen spotřeba zálohovacích automatů byla ministerstvem vyčíslena v ekvivalentu roční spotřeby města s 6300 obyvateli. Kdo přemýšlí komplexně, těžko může pozitivně hodnotit zálohování jednorázových plastových obalů na vodu. Nevěřím, že zálohování jednorázových obalů bude v Evropě dlouhodobé. Bude to jen epizoda, při které se prodá spousta drahých zálohovacích automatů a někdo na tom vydělá. Následně se půjde jinou, mnohem modernější a efektivnější cestou, s využitím digitálních technologií a stávající kvalitní sběrné infrastruktury pro všechny komunální odpady.

Nechybí odpadovým firmám v legislativě něco, co zatím není právně ošetřeno a potřebovaly by, aby bylo?

Řeknu tři věci. Chybí nám legislativní stabilita k tomu, aby naše investice do moderních technologií měly alespoň základní stabilitu zákonných podmínek. Za druhé. Odpadové firmy a vlastně i původci odpadů, včetně obcí, se stále více trápí se skutečně širokou a nesmyslnou administrativou, která stále více bují. Je to podobné jako v jiných částech hospodářství. Povinností jen narůstá, ty nesmyslné či zbytečné nikdo systematicky neruší. A to je špatně.

Pro příklad uvedu, že nově mají obce povinnost ohlašovat státu každoročně přes 500 údajů o svém odpadovém hospodářství, včetně údajů ekonomických. Tedy samospráva má povinnost nově ohlašovat všechny tyto údaje státní správě. Podobných příkladů je mnohem více. Legislativa by zasloužila výraznou redukční dietu, a to ve všech oblastech, nikoli jen v environmentální oblasti.

Za třetí. Jsou zde vyloženě nesmyslná omezení, kterými se sami střílíme do nohou, aniž by to po nás někdo chtěl. Tyto věci nechybí primárně odpadovým firmám, ale opět obcím, které mají zákonné cíle. Každý ví, že v ČR již máme moderní optické třídící linky na komunální odpady a další se připravují. Největší je linka v Ostravě, která zároveň umí třídít i směsné komunální odpady.

Problém je, že platná legislativa neumožňuje obcím započítávat vytříděné výstupy z těchto linek do povinných procent třídění, která mají obce předepsány ze zákona. A to i přesto, že vytříděné odpady skončí prokazatelně v recyklaci. Asi každý uzná, že to je opravdu nesmysl na vyznamenání. Ale bohužel je stále platný. Podobných věcí je samozřejmě více. Všechny jsme je sepsali a zaslali na MŽP se žádostí o nalezení racionálního řešení.

Martina Jandusová